

SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR
Antropološki centar HAZU, Zagreb

Alkemijski pokusi Barbare Celjske iz pera Basiliusa Valentinusa

Kraljica i carica Barbara Celjska (1381–1451) bila je kći hrvatskog bana Hermana II. Celjskog, a od 1408. druga supruga hrvatsko-ugarskog kralja Žigmunda (Sigismund). O njoj postoje brojne legende, pa je do danas ostala zapamćena kao *Crna kraljica*. No, sasvim je sigurno da se bavila alkemijom i izvodila alkemijske pokuse. Premda je imala više posjeda u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, ona je alkemijske pokuse izvodila u podrumu svog dvorca iznad Samobora. Barbarina pisana svjedočanstva nisu sačuvana, ali je njene pokuse detaljno opisao češki alkemičar Johann von Laaz. Von Laaz je putovao po Europi i posjećivao poznate alkemičare u cilju upoznavanja tajni njihovih umijeća. Tako je posjetio dvorac i laboratorij u podrumu dvorca kraljice Barbare u Samoboru te je opisao pokuse koje je ona pred njim izvodila. Opis tih pokusa donio je njemački alkemičar, benediktinac Basilius Valentinus (1394–1450) u svom djelu *Chymische Schriften (Kemijski spisi)*. Otkrićem tiska tiskane su rukopisne alkemijske knjige, a Basiliusovi *Kemijski spisi* doživjeli su sedam izdanja.

U nekim izdanjima tog djela uvodni tekstovi se razlikuju po sadržaju. U Uvodu hamburškog izdanja (peto izdanje) izdavača Richtera iz 1740. godine nalazi se von Laazov opis alkemijskih pokusa Barbare Celjske. Polazna tvar u svim njezinim pokusima bio je bakar. Postupcima transmutacije bakra s praškom od žive i arsena navodno je priređivala srebro. Zlato je priređivala tako što je *Crocus martis (Šafran željeza)*, odnosno žuti željezov oksid pomoću alkemijskog praha spajala s crvenim bakrovim oksidom i taj spoj više puta pročišćavala.

U povijesti alkemije razlikujemo prave i lažne alkemičare. Prave alkemičare je trajno vodio znanstveni razlog, a lažne prijevara i pohlepa za bogatstvom. S obzirom na legende o Barbari Celjskoj, između ostalog i na legendu o njezinom čarobnjaštvu, možemo ih osporiti u svezi s alkemijom. Po svemu izloženome Barbara bila prava alkemičarka. Dobro je poznavala kemijske elemente i spojeve, pa se može zaključiti da ju je vodio učeni razlog. No, moguće je da je pripravljeno srebro i zlato koristila i u nečasne svrhe, što još uvijek ne možemo znati. No, bez obzira na to može se reći da povijest alkemije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj možemo pratiti od kraljice Barbare Celjske.